

1 Synagoge

Springweg

De synagoge is het hart van de joodse gemeenschap. Ze wordt niet alleen gebruikt als gebedshuis, maar ook als leerhuis, school en plaats van samenkomst. Voor de Asjkenazische ("hoogduitse") joden is het dan ook de "sjoel".

In 1792 werd op de Springweg (toen nog Jufferstraat) een voormalige doopsgezinde (schuil)kerk gehuurd (zie plaatje). Die lag niet direct aan de openbare weg en in die tijd kon ook de synagoge beter niet te veel in het oog springen. Aankoop van het gebouw in 1796 werd eerst gefinancierd met onderhandse leningen. In 1798 pakte men het professioneler aan en gaf aandelen uit.

HUA 35992

Archief NIG
(Nederlands Israëlitische Gemeente)

In 1849 werd op de zelfde plaats met subsidie van de koning (!) de inmiddels bouwvallige kerk herbouwd, (zie op de voorplaat) en in 1926 werd een vernieuwd gebouw in Art Deco-stijl opgetrokken (zie onder). Het hoofdgebouw is sinds 1983 in gebruik als het "Broodhuis" van de Stichting Zending & Opwekking, de bijgebouwen zijn nog in gebruik als orthodoxe synagoge.

De synagoge omstreeks 1960

HUA 126860

Behalve de eerste synagoge op de Springweg ontstonden in de loop van de tijd enkele lokale (zgn. chевre) sjoeltjes, o.a. op de Oudegracht bij de Jacobibrug en een op de hoek Oudkerkhof - Domstraat. Vlak voor de oorlog was er ook nog een sjoeltje in Tuinwijk en ook het weeshuis (zie 11) had een synagoge, nu het thuis van de Liberaal Joodse Gemeente.

Archief NIG

Een klas van het joodse onderwijs in 1907

Scholing wordt in joodse kringen altijd heel belangrijk gevonden. De eerste joden in Utrecht kregen prive-onderwijs of gingen naar openbare armenschoolen. Leerplicht was er toen nog niet. In 1820 werd in Utrecht een joodse lagere school opgericht, waarvoor in 1834 (meer) publieke subsidiering werd aangevraagd. Na vragen in de gemeenteraad volgde een speciale inspectie. In een Koninklijk Besluit uit 1817 was bepaald, dat het gebruik van het jiddisj, de "zogenaamde Joodsche taal of verbasterd Hoogduitsch in die scholen worde afgeschaft, en alzoo krachtdadig uit den weg geruimd, een der voornaamste hinderpalen van de beschaving onder de minvermogende klassen der Israelieten". Leerden de joden met hun eigen school wel goed Nederlands? De school bleek goed onderwijs te geven en mocht verder. In 1870 was de belangstelling echter te klein geworden en werd de school omgezet in een "zondagsschool" waar alleen joodse vakken onderwezen werden. De kinderen gingen voortaan naar het openbaar onderwijs.

Sinds 1794 is in de bijgebouwen ook een bad (mikwe) aanwezig om te voldoen aan de (o.a. huwelijks) reinheidsvoorschriften. Het wel geopperde idee dat een waterkelder achter een voormalige brouwerij aan de Oudegracht een mikwe zou zijn, is o.i. ongegrond.

Andere activiteiten vanuit de synagoge betroffen o.a. begraven (begrafplaats aan het Zandpad sinds 1807), armenzorg en bijbelstudie. Daarnaast was er ook joods verenigingsleven voor sport en ontspanning.